

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

XVIII.

A VIZES MÉRNÖK SZÁRAZON

A vállalati bérlemény karosszékeben ül mellettem Zoli, mesél. Csak az imént hagyta abba. Amíg levegőt vett.

— Évek óta kézhez szoktatott brigáddal dolgoztam. Ami azt jelentette, amit a török közmondás tanít: Az okosnak elég egy biccentés is.

Embereim látták, hogy vigasztalgttam, vettem magunk közé a síró kis cigányt, hát délután úgy mentek vele munkára, mintha örök életükben együtt jártak volna. De a lány se tett hűségesküt, igaz nem is várta tőle senki. Kapta a szintező lécet, szaladt vele cövekről cövekre, ahogy a mérés haladt előre. Futása nesztelen, mint a szálló fecske suhanása.

Arra sem emlékeztem a nyári szünet után, hogy is köszönt el tanulóársai csapatával. Egyszer csak nem voltak. Az ördög győzte ügyelni őket. Brigádba mentése nem esett nagyobb súllyal latba, mint a töltés koronáján megmentett házas csiga sorsa. Ha utunkba esett, elkerültük vagy vittük magunkkal addig, amíg biztonságos helyen le nem pakolhattuk. Ennyi volt első felbukkanása a kis feketének. Amúgy is akadt bajom. Ha nem akadt volna, hát csináltam volna magamnak. A tevékeny ember nagy buzgalomban magának keveri ki a masszát, amiből aztán nehezen bír kimászni.

Örök pénzmizériában voltunk a családdal. Soha nem volt nekik elég. Épp az időben is kapom asszonyomtól a levelet, hogy bezzeg az ötezer kevés! Bezzeg Sóhajós Lukács elmarkolta a szerencse kezét Nyíregyházán. Nyíregyházának akkoriban ment fölfelé a csillaga. Mindenféle szorgalmas termeléseiből anyagi eszközei csurogtak össze, s vele az ambíció. Hogy művészei is legyenek. Ezért hozott áldozatokat. Kertés villákat is tudott már adni egy-egy Sóhajós Lukácsnak, aki Szegeden a harmincadik rajvonalban gebürclő piktoroka volt csupán, de itt gomblyukba tűzhető tubarózsa. Író urak telepítéséről is harsant egy időben a trombitaszó, és aranyozott zabot kínálnának nekik tenyéren, ha jönnének. De hát ez is természetes. Nem? Békés megyének alig van felsőfokú tanintézménye. Más megye, mint Csongrád is, fullákol a bőségtől. De nem is ezt akarom mondani. Hanem az asszony biztatását, hogy markolnám már el én is a nyíregyházi isten lábát, ha már annyira böcsülnek ebben a nagy tájban, legyen meg a kézzelfogható értelme.

Bezzeg Sóhajós Lukács disznókat hizlal, félmilliója rőfög a takaréokban. Most is új üzletbe kapott. Egy öreg embertől potom pénzért kivett egy hold szőlőt. A kapáját se kellett beleüsse, csak ősszel szedte a szőlőt. Hát énnékem nincs ennyi eszem, amikor két lányom is a férjhezmenés idejéhez közeledik lassan?

Én már régóta nem gyözködtem az otthoniakkal. Minek irtam volna, hogy ne nézzenek engem Sóhajósnak. A következő fizetéskor is ötezret küldtem. Jött a válasz, hogy kevés! Egyre kevesebb. De én nem erőltettem magam. Nem kerülök én a családomnak egy huncut grandjába sem. Soha nékem egy gatyát a leadott fizetésemből

nem vettünk. Mi vagyok én, bankóprés? Tekerni kell egyet-kettőt rajta, s jön ki belőle a ropogós Ady?

Ilyen gondfelhők takargatták előttem a kis cigány alakjának halovány emlékét. De a legősziémben, soha eszembe sem jutott. Más nő sem. Nem bizonygatom szent-életűségemet. Megértem én is a pénzemet. Bár soha nem szaladoztam utánuk. Amíg normálisan éltünk az asszonnyal, addig azért nem. Később, olyan koromhoz illőekkel hol egyszer, hol másszor összevert az élet. De érzelmeimmel nem bocsátkoztam játékokba. Szemétség? Lehet. Egyébként nem volt központi témám. Hideg vérű állatnak születtem, vagy csak nem gyűjtötták még föl bennem a puskaporos hordót? Nem tudtam, nem is kutattam. Ötvenéves korában már nagy vágyai nem támadnak a magamfajtanak. Kihúzott lutri vagyok. Mi történhet még velem? Reméltem, hogy semmi új. Illetve nem reméltem én semmit. Mentem a mániáim után, menekültem a pénzéhes othontól. Megvan mindenük. És ha most veselkednék a milliomosodásnak, talán tíz év alatt azt is össze lehetne gabalyintani. De nem. Megállapodott anyagi helyzetben vagyok, és nem lazítok. Hajtok, mint a vadászkutyá. Ha azt bezárnák, megdöglene. A versenyló elpusztul, ha minden nap nem zavarják habosra. Kocsmás barátaim mondják: munkabuzi. Lehet. Engem ez tart meg. Ez az életem, a patikám, a kenyerem, egészségem, vidámságom, mozgató erőm. A munka. Nem a pénz. Jó, ha van. Nem szeretek pénz nélkül lecengélni. Egy jó könyvsorozatra, a barátaim megvendéglésére, hóbortjaimra, útjaimra, szép ingre, ruhára mindig is legyen. Csináltassam meg a síremlékeket karrarai márványból, netalán a kelett koporsómat, és saját kezűleg húzzam magamra? Ahogy ellenségeim várnák? Ezt hagyom legutoljára. Nekem addig még dolgom van! Sok toronymagas ismeretkupa-cot fel akarok mérni, sok vízpartot megcmentizni, benne levő szépséget magamba szívni. Magamat megismerni! Mire volnék képes, ha a belém épült hangszert mind a tíz ujjammal megzendíthetném? Egyáltalán megzendíthetem? Pénzt hajszolni? Netán újra nősülni, új fészket sikeríteni? Érdemes erre a rövid időre?

Egyszer valami nyamvadt fertőzés keveredett a mutató ujjamra. Elmérgesedett. Az itteni orvosok mindjárt vágni akarták. De hát az ember a jobb keze mutató ujját nem olyan könnyen teszi a kés alá. Hát az nekem a fél eszemmel fölér, hogy is tudnám nélkülözni. Bementem a kórházba, ott is a szikét fenték. Könnyen nem akartam adni, beugrottam Debrecenbe, hátha az ottani klinikusoknak több esze van az én kezemhez. No, úgy is lett. Ambuláns beteggé lettem, sétálgattam be vagy két héten keresztül mindennap, mire megmentették az ujjamat. Csak elég az hozzá, egy igen szemre való orvosnő istápolta, aki beszédes kedvességgel próbálgatott, hogy érzéstelenítés nélkül kiállom-e a lápiszólást. Persze a virtus fölágaskodik a magunk-fajta bolond emberben, ha egy nő előtt kell a fogunkat összeszorítani.

Kétheti betegeskedés közben a szó is kiforogta, hogy ki vagyok, mi vagyok. Elvált ember vagyok, mint ahogy lélekben én már vagy öt-hat éve elválnak is tartottam magam. Az orvosnő komolyan vette. Ő is ilyenképp élt. Gyógyulásom utolsó hetében mondja, hogy meg kellene ünnepelni. Már az ujjam megmentését. Meg-ünnepeltük. A hét minden napjának estéit csupa ünnepléseknek szenteltük. Tudtam, ennek a bolondos korszakomnak is vége, mert megyek, újra belevetem magam elfoglaltságaimba. Igen, de az utolsó estén azért a kapcsolatok további rendezésére is sor került. Ki ír először? Én. Megírtam, hogy az orvosi utasításokat betartom. Harmadnapra már jött a válasz, hogy főorvosi vizit szükséges! Ettől kezdve úgy háromnaponként felülvizsgálatok következtek, amit hol az én itteni lakásomon eszközöltünk, hol egyenesen a klinikák városában. Ment ez heteken keresztül, mire legutoljára, bár azelőtt is adott magára, fenemód kicsipekedve jön az én orvosom. De mint a szidolozott arany, olyan. Vakít. Sejtettem, egyet könnyökleni akar az élet. Nem sokat kellett várnom. A nő szellemes, fennkölt intelligenciájú valaki létére, a parasztokkal született gátlásokat nem ismerte, azt mondta, hogy most pedig vegyem el. Mindjárt!

Nem vagyok én nagyon ijedős, ahogy nagyon bátor sem. De akkor megijedtem. Úgy éreztem magam, ahogy a csapdába esett kutya. Hát erről eddig nem volt szó!

Öreg fejjel úgy fognak meg, mint a csízmadarat. Léppel? Mit csináljak, mit csináljak? Kidobjam? Hazudjak? Holnap szavamon kap.

Mondom neki, nézze kedvesem, a játék az igen, de új hajó az én életemben már nem indulhat. Hová is mehetne? Hol kötne ki? Szerencsére szörnyen megsértődött. Magázott, nem engedte, hogy lekísérjem.

Valameddig hallgatott. Egyszer levelet kapok. Hogy másképp gondolta. Nem jól értettem. A játék is jobb, mint a semmi.

De én voltam olyan piszok, hogy nem válaszoltam. Váratlan kapok egy táviratot, hogy ekkor és ekkor meglátogat. Félórás előnyel fölugrottam a szegedi vonatra, s elég meggondolatlanul hazaugrottam. Hiába tudtam jól a franciáktól, hogy tapintatos férj hosszú idő után jelzés nélkül ne essen haza. Hazaestem, és hanyatt.

Hajnal felé érek haza. Alszik a ház. Megyek a fürdőszobába, egy teljesen ismeretlen fiatalember mered rám, majd pofon üt, tolvajt is kezd emlegetni, hogy de addig takarodjak, míg a rendőrségnek, de azonnal nem telefonál, és különben is...

Szó szót követett, hangoskodásunkra belép a lányom, szüzanya meztelenül. A nyakamba ugrik, mintha az utcán találkoznánk.

— Mi van itt, nyilvános házat nyitottatok? Ki ez az ember?

— A hapim!

— Hapi, hapi, vőlegény?

— Még nem volt időnk erről beszélni. Az este a diszkóban voltunk, két-három órája vagyunk itthon. Mi is vagy te, hogy is hívnak? — fordult a fiúhoz.

De engem akkorára már éppen harmadszorra került meg a hányinger, elparancsoltam őket a fürdőszobából, s kihajítottam a taccslobogót. El tudod képzelni, hogy érzi magát egy lányos apa? Különösen a hozzám hasonló. Mondják, hogy a tolvaj fél a tolvajtól. Igaz!

Hová legyek? Ha visszaszaladok, pedig nagyon is futásra állt a lábam, ott vár az orvosnő, hogy gyerünk az oltár elé. Na, nekem éppen ez hiányzik. Itthon is sütős a talaj. Hát hová a francba legyek már magam...?

Ahogy gyerekkorunkban tudott a Miatyánk úristen valamelyik félszavában szemünk bekoppantával elállni a hangunk, Zoli úgy váltott át hortyogásra.

Langyos nyári éjszaka ül a nyakamon, keveset kesergék a megkezdett gondolatfonál szakadásán, biztos lehetek a folytatásban. Két éjszaka már nem aludtunk, s nekem is álom ül a szempilláimon.

Most itt kucorogjak reggelig? Csak amikor napkeltével rám köszönt Julcsi, szégyellem el magam. Hogy a nagy éber is elpilledt!

Szabadkozásra nincs okom, se időm, Julcsi kipihenten siettet, noha Zoli holmi kávékról, pár falat harapnivalóról, szatmári szilváról beszél, amire csak intünk. Julcsi izgatottan rám ragad. Igaz is, a vizeknek nincs zárójuk, mint a lónyai toronynak, így aztán bujkálhatunk a kelő nap küllői között, sietve.

Julcsi, amíg kikulcsolja a ház alatt levő garázs ajtóját, olyan zavartalan folyékony-sággal beszél, mintha most hagytuk volna abba.

— Már ne is tessék haragudni az író bácsinak, ha szabad így szólítanom, mert ahogy tetszett észre venni sehogy sem szólítottam, de mi, a barátnő húgommal jobban ismerjük az író bácsit Zoli bácsi jóvoltából, mint ahogy azt gondolni lehetne!

Hogy magáról Zoli bácsi mennyit beszél, hányszor idézi. Zoli bácsinak minden könyve megvan magától. Olvastuk is.

— Szegény emberek, hát nincs maguknak jobb dolguk?

— Nincs okom a hízelkedésre, mert nem abból élek, s mire is mennék vele, de amikor az első napon annyira gátlástalanul a nyakába estünk, ne higgye, hogy kurvaságból tettük. Azt hittük, magát annyira vagy jobban ismerjük, mint Zoli bácsit, hogy a kedvére leszünk és nem valami utálatot váltunk ki magunk iránt. És ezt most nem biztatásnak számom, hogy ami elmaradt az első napon, íme, most a harmadik után... Mi csak kedveskedni akarunk, mert mint mondom, a nagyon szeretett Zoli révén magát látatlanból és gátlások nélkül elfogadtuk. És most több napos útnak indulunk. Ne legyen közöttünk fal. Hadd legyen maga nekem olyan,

amilyenek én összeraktam magamban. Oldjon fel az alól, hogy kerítéseken át beszéljünk egymással. Aztán, úgy lehet sohasem találkozunk többet. Jó, maga még ír, hozzám is eljut. Élvezhetem. Olyan némelyik írása, mintha velem beszélne. Erre Zoli bácsi hívta fel a figyelmem.

Ha rossz nőnek néz, megkukulok. Ezt maga nem akarja. Magának mindegy, ki vezet a Tisza vonalán, csak az ismerje a tenyérszíni helyet, amely valamit mond az öregről, hogy a maga szavával éljek.

Megegyeztünk?

— Annyira lekötelez, hogy egészen el vagyok pirulva.

— Netán, ahogy maga mondaná, mint a fehér kutya?

— Maguk tényleg beszélni szoktak a hátam mögött. Szép dolog ez?

— Nem gonoszságból tesszük.

— Akkor el lehet viselni. De sokáig nem állom, ha szembe jön.

— Vigyázok, ne legyek kellemetlen. De ennyit szükségesnek tartottam azért, hogy szabadabban szaladjon a szó selyme, hogy megint csak...

— Maga nagyon tanulékony.

— Tudja, lánynak, különösen a cigánynak, ha versenyben akar maradni, nem szégyen, ha odafigyel. Ennyi. Szeretnék sodorvonalban, az élet vizében megfürödni.

— Tehát akkor te, és ne teccikelj nekem, mert eltöröd a nyelved vagy nekem tömődik el a fülem a törmelékkal. S akkor nem megyünk semmire!

Rám se néz, kocsija futását ügyeli, az úton szalad szembe, de könnyedén eregeti szavát.

— Általános iskolás koromban engem még tanított Babus Jolán tanárnő. Szakörben. Vele bóklastuk össze a tájéket, amely szülőföldünk. Ő még beszélt olyan öreg emberekkel, akik látták a közvetlen szabályozás utáni Tisza birodalmát. Ahon-nét még nem tudott elmenni a víz. Így aztán számon tartottak 23 patakot, 13 tavat, mocsarat, halmokat.

A nagyobb patakok neveit megőrizte az emlékezet.

Csaronda, Kácsva, Kirva.

A tavak: Bikaréti tó, Czakómocsár, Demjén sásassa, Diák kaszálója, Kalakistya, Két ér laposa, Köpörcz laposa, Mesterrét, Sásas-tó, Sulymos-tó.

A tavakat szárazulatok, dombok, halmok választgatták el egymástól. Azok is szép nevekre hallgattak.

Kékdomb sorja, Mogyorós porond, Eszternahát, Baratköz és így tovább.

Hosszú a lónyai Tisza-part. Mátyustól Szalókéig tart. A használatban levő földterületek nevei máig életben vannak.

Rózsáskert, Benki kert, Kiszátóny, Zátonszeg, Nagyzátóny, Zátonyfarka, Kapu kert, Lekenye mezeje, Lázka.

Az alsó-tiszaiak azt tartják, ők voltak az igazi vadvízország valamikor, a szabályozás előtti időkben. Itt is a maga birodalmát istápolta és szegényítette a Tisza. Áradáskor megtöltött minden horpadást. Lónyát úgy körülvezték tavaszoként a vizei, hogy minden háznál tutajok álltak készen a menekülésre. Hozta a víz a halat, a jó termő pocsolyát, csak az nem volt bizonyos, hogy érkezése lesz-e benne a gabonának megérni. Néha éveken át ő aratott. A Tisza. Panaszukat ilyenkor a harangok jajgatták világgá:

Lónyán nincs kenyér!

Lónyán nincs kenyér!

A szomszédos Benk harangja azt válaszolta rá:

Benken sincsen!

Benken sincsen!

A nagyharang szomorúan kongott:

Boldog isten, mivel élünk

A mezőkászonyi kis csintalan, gyors beszédű harang vigasztalgotott:

Csíkkal, hallal

Csíkkal, hallal

Mert a kiöntések teli voltak pocsolyát tűrő csíkhalak tömegeivel és vízi madársággal. Akkor a vadászathoz nem engedély kellett, de a szükség. Az éhség minden embert halásszá, vadásszá tett. A tollas vadak közül ették a kácsát, libát, vízityúkot, vízcisirkét. Nem fogták, nem vadászták, nem ették a bölömbikát, vagyis a dobosgémet, a bíbicet vagy itteni nevén a libucot. Valamikor csapdával fogták a seregélymadarat, nagyon ízes csemegének tartották a kastélyos urak is.

Ennek a tájnak a népe is magáénak tudta mindazt, amit a természet adott. Pedig mindig jobban szorították kifelé erdejéből, csíkászó helyeiből, nádtermő vizeiről. Azért, amit meg tudott nagy ínségében fogni az erre lakó, azt nem vetette meg. A szabályozás előtti erdőségek vadméheit füstöléssel üldözték ki az odvakból, s a virágmézet nem annyira ételízésítésre, mint inkább orvosságnak használták. De ha már a gyógyításnál tartunk — magyarázott Julcsi kicsit tanárnós kézmozdulatokkal —, akkor, engedelmeivel, illetve most már engedelmeddel, ajánlanám, hogy egy ismerőshöz menjünk, aki tudós asszonya a gyógyfüveknek. Nem kuruzsló, nem búbajos, nem kenyő asszony. Csak odafigyelő, akit sok gyereke, rokonsága, szegénysége révén odamuszájtott az élet, hogy maga gyógyítsa magát, mert orvos elé kicsinek tűnő, de megnövekvő bajaival ő soha nem kerülhet. Nincs kifogásod ellene?

— Örülnék a megismerkedésnek, de ebédelnünk is kellene.

Kellemes üldögélő helyek kínálgatták magukat a töltés tetején. A víz felől a galériaerdő, a mentett oldalon a gondosan megmunkált kis földcsikocskák. Mondom is kalauzomnak, ugyanvalóst egy kicsikét nem tudnánk mi ülve is beszélgetni, hiszen nem hajt bennünket a tatár, és gyalogolunk vagy harmadik órája. A mag-nómban is fordítanom kell a szalagot. Amíg ülünk, egy perc hiába, haszontalanul el nem veszhet, mert Julcsi nagyon rá akar szolgálni a bizalmamra. Beszél.

— Az én rokonaim, úgy rokonaim, ahogy kácsa a kácsának. Szőke cigányok. Furcsa, nem? Író, olvasó emberek. A néni, lánynevén Fecske Juhonka kicsiszed volt a kisvárdai papéknál. Mint talált gyerek került közéjük. Megtanulta a könyhát, a betűt, s a magáénál százszor különb életet. A nevet úgy adták rá a papék, ahogy az első pöndölyt. Semmit se tudtak róla, senki sem jelentkezett érte soha. Állítólag valamilyen csendőroktól hajkurászott kolompárcigány hadnak a szekeréről pottyant le menekülés közben.

Éppen a fecskék érkeztek, tavasz idején, s egy juhpásztor talált rá a messzi határookban. Nem tudott vele mit kezdeni, a varangyos békájával, hát bevitte a papnak. A papnak az a dolga, hogy gyámolítsa az elesetteket, árvákat. Az tette is a dolgát, Sárospatakon tanult ember volt, aki botanizált, fűvészkedett. Nem csak az embert, az állatot is gyógyította. Meg a felesége is. Itt ragadhatott Juhonkára a vonzalom, vagy minden cigányasszonyban benne él a búbajosság? Sokszor állították már az irodalomban, de annyiszor cáfolták is.

Juhonka, amikor eladó sorba senderedett, azt pedig cigányéknál úgy a tizenharmadik esztendőben már bekövetkezik, hát a papék, bár sajnálták a gyöngöcsontú kislányt, férjhez adták egy Tuli Kálmán nevű teknővájóhoz. Szőke, szeplős arcú legény volt, dolgos, akit megszerettek a papék annyira, hogy az új pár náluk lakhatott évekig az udvari féltetejű kis házban. Tuli jól keresett, szépen kimunkált dagasztó, lábmosó készségeivel, fakanalaival, keverő lapockáival. A legendák szerint voltak szűkebb esztendők, amikor a papéknak is megcsappant a jövedelmük, víz vitte, jég verte a vetéseiket, tán nem is egyszer Tuli Kálmán adott kölcsön nekik. Amikor a maguk emberségéből házat ragaszthattak Kislónyán, már két fiúgyerekekkel költöztek bele.